

THỰC TRẠNG NHẬN THỨC CỦA PHỤ HUYNH TẠI TP HỒ CHÍ MINH VỀ SỰ PHÁT TRIỂN TRÍ TUỆ XÃ HỘI CỦA TRẺ 6-11 TUỔI

HUỠNH VĂN SƠN*

TÓM TẮT

Bài báo đề cập đến nhận thức của phụ huynh về sự phát triển trí tuệ xã hội (TTXH) của trẻ từ 6-11 tuổi. Đánh giá chung thì nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi đạt mức trung bình. Các bậc phụ huynh đã hiểu được vai trò quan trọng của gia đình, thầy cô, bạn bè và những đối tượng khác mà trẻ tiếp xúc đối với sự phát triển TTXH của trẻ. Theo đánh giá của phụ huynh thì gia đình có ảnh hưởng nhiều nhất, sau đó là đến thầy cô, bạn bè rồi đến các đối tượng khác. Tuy nhiên, phụ huynh chưa đánh giá đúng vai trò của bản thân đưa trẻ đối với sự phát triển TTXH của chúng khi cho rằng bản thân trẻ chỉ có ảnh hưởng vừa phải - ảnh hưởng ít hơn so với các đối tượng khác.

Từ khóa: nhận thức, trí tuệ xã hội, nhận thức của cha mẹ, nhận thức của cha mẹ về sự phát triển trí tuệ xã hội của trẻ từ 6-11 tuổi.

ABSTRACT

Status of perception by parents in Ho Chi Minh City on the intellectual and social development of children aged 6 to 11 years

The article refers to perception by parents in Ho Chi Minh City on intellectual and social development of children aged 6 to 11 years. According to parents, the intellectual and social development of children aged 6-11 years is average. Parents understand the important roles of family, teachers, friends, and other things that impact on the intellectual and social development of children, and they rank in influential order family, teachers, friends and other things. However, parents do not correctly evaluate the role of children toward their intellectual and social development when thinking that children themselves just have less impact than other things.

Keywords: perception; social intelligence, perception of parents, perception of parents on the intellectual and social development of children aged 6 to 11 years.

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, nước ta đang nằm trong thời kỳ của “dân số vàng” với tỉ lệ dân số trong độ tuổi lao động là rất lớn. Tuy nhiên, một trong những hạn chế khá lớn của lao động nước ta nói chung, Thành phố Hồ Chí Minh (TPHCM) nói riêng

đó là tinh thần hợp tác làm việc còn chưa cao. Điều này có nguyên nhân sâu xa từ giáo dục của gia đình và nhà trường. Phụ huynh và thầy cô chưa chú trọng nhiều đến việc phát triển tinh thần làm việc nhóm cho học sinh.

Tiểu học là một bậc học quan trọng trong thời kỳ đi học của mỗi người. Đây

* TS, Trường Đại học Sư phạm TPHCM

là giai đoạn đóng vai trò nền tảng, không chỉ cung cấp cho học sinh những kiến thức khoa học cơ bản mà còn là khoảng thời gian định hình, phát triển nhân cách của trẻ. Trong giai đoạn này, tâm lí của trẻ nói chung và trí tuệ nói riêng, trong đó có trí tuệ xã hội được phát triển một cách mạnh mẽ.

TTXH là một lĩnh vực nghiên cứu còn hết sức mới mẻ đối với ngành Tâm lí học trong nước. Theo cách hiểu khái quát nhất thì trí tuệ xã hội là năng lực hoàn thành các nhiệm vụ trong hoàn cảnh có tương tác với người khác. Năng lực đó được dựa trên sự nhận thức và sự thể hiện những cảm xúc (thái độ) trong những hoàn cảnh nhất định. Các biểu hiện thể hiện trí tuệ xã hội của một cá nhân gồm: khả năng thấu cảm; khả năng thiết lập và duy trì các mối quan hệ xã hội; khả năng nhận thức bản thân; khả năng tự điều chỉnh.

Nhờ có loại trí tuệ này mà con người có những “mối dây” liên kết với các thành viên khác trong cộng đồng, trong xã hội. TTXH được hình thành rất sớm, ngay khi đứa trẻ bắt đầu có ý thức về các mối quan hệ xã hội và chính thức tham gia vào các mối quan hệ đó. Do vậy, nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi là điều kiện hết sức quan trọng, góp phần trực tiếp cho sự hình thành, phát triển chỉ số trí tuệ này của trẻ.

Tìm hiểu thực trạng nhận thức của phụ huynh có con từ 6-11 tuổi trên địa bàn TPHCM về sự phát triển TTXH của

trẻ từ 6-11 tuổi chúng tôi tiến hành nghiên cứu với 400 phụ huynh tại TPHCM, gồm 245 phụ huynh ở khu vực nội thành và 155 phụ huynh ở ngoại thành. Trên cơ sở đó, các số liệu nghiên cứu phù hợp và đáng tin cậy. Nghiên cứu sử dụng phối hợp các phương pháp nghiên cứu khác nhau, trong đó phương pháp điều tra bằng bảng hỏi là phương pháp chính, các phương pháp nghiên cứu còn lại như: phương pháp phỏng vấn, phương pháp thống kê toán học... là các phương pháp bổ trợ. Đặc biệt, với phương pháp chủ đạo, chúng tôi thiết kế bảng hỏi với gần 30 câu hỏi. Cách chấm điểm dựa trên sự lựa chọn của khách nghiên cứu ở từng câu hỏi theo hướng dẫn cụ thể. Điểm số được quy đổi thành điểm nguyên, sau đó tính điểm trung bình của từng vấn đề nghiên cứu. Cách quy đổi điểm số được thực hiện:

- Điểm số được quy đổi theo thang bậc 5 ứng với các mức độ.
- Điểm thấp nhất là 1, cao nhất là 5, gồm 5 mức, theo đó thang điểm như sau:
 - Từ 1 đến 1,5: kém;
 - Từ 1,51 đến 2,5: yếu;
 - Từ 2,51 đến 3,5: trung bình;
 - Từ 3,51 đến 4,5: khá;
 - Từ 4,51 đến 5: tốt.

2. Giải quyết vấn đề

Kết quả nghiên cứu thực trạng nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi thể hiện như sau:

2.1. Nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi

Bảng 1. Quan niệm của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi

STT	Sự phát triển TTXH	ĐTB	ĐLC
1	TTXH là yếu tố tự nhiên và nó sẽ tự phát triển	3,06	1,09
2	TTXH phát triển ngay từ khi trẻ bắt đầu có sự tương tác với người khác	3,68	0,91
3	TTXH chỉ phát triển khi trẻ thật sự tham gia vào các mối quan hệ xã hội	3,60	0,97
4	TTXH sẽ phát triển cùng với sự mở rộng các mối quan hệ xã hội của trẻ	3,93	0,77
5	Đặc điểm thể chất có liên hệ với mức độ phát triển TTXH của trẻ	3,72	0,90
6	Có thể nâng cao mức độ TTXH cho trẻ thông qua luyện tập	4,01	0,78
7	Giáo dục gia đình là yếu tố quyết định đến sự phát triển TTXH của trẻ	4,15	0,75
8	Nhà trường có vai trò quan trọng đối với sự phát triển TTXH của trẻ	4,10	0,73
9	Hoạt động của bản thân đưa trẻ quyết định sự phát triển TTXH của nó	3,96	0,93

Kết quả khảo sát cho thấy, phụ huynh đã có nhận thức tương đối về sự phát triển TTXH của trẻ. Tuy nhiên, vẫn còn có một số vấn đề phụ huynh nhận thức chưa thật sự đúng đắn. Đối với phát biểu “Trí tuệ xã hội là yếu tố tự nhiên và nó sẽ tự phát triển”, có ĐTB = 3,06 - tức là phụ huynh “phân vân” về điều này. Kết quả thống kê cụ thể cho thấy, có 57% phụ huynh “rất đồng ý” và “đồng ý”, 13% phụ huynh “phân vân”, 30% phụ huynh “không đồng ý” và “hoàn toàn không đồng ý”.

Nếu xét về điểm trung bình thì có thể nhận định rằng phụ huynh vẫn chưa thật sự hiểu đúng về cơ chế phát triển TTXH của trẻ. Con số thống kê cho thấy vẫn còn khá đông phụ huynh nhận thức chưa đúng về sự phát triển TTXH của trẻ. Có đến hơn một nửa số phụ huynh nghĩ rằng, TTXH là yếu tố tự nhiên và nó sẽ tự phát triển mà không cần phải có sự tác động nào. Anh N.V.T, phụ huynh em N.M.T ở Trường Tiểu học Trần Bình Trọng cho biết “Theo tôi thì trí tuệ nói chung hay TTXH là yếu tố tự nhiên của mỗi đứa trẻ. Có nhiều trẻ, cũng sống

trong cùng một gia đình nhưng có đứa thông minh, lanh lợi trong khi đứa kia thì lại trầm tính và ù lì. Như vậy, rõ ràng là do đặc điểm bẩm sinh của đứa trẻ nên mới có sự khác biệt như vậy”.

Trong thực tế, TTXH là một dạng trí tuệ đặc biệt của con người. Nó được hình thành và phát triển thông qua các mối quan hệ với người khác, với xã hội của đứa trẻ. Nếu lập luận rằng, các mối quan hệ của trẻ với người khác, như mối quan hệ với các thành viên trong gia đình, người thân, bạn bè hay giáo viên là “tự nhiên” vì một đứa trẻ sinh ra đã phải tiếp xúc với những người thân và khi đến tuổi thì trẻ đi học nên TTXH cũng sẽ tự nhiên phát triển. Tuy nhiên, bản chất của vấn đề không phải như vậy. Đúng là có những mối quan hệ của trẻ là đương nhiên nhưng ngay chính trong mối quan hệ đó lại không hoàn toàn tự nhiên mà nó phụ thuộc vào sự chủ động, vào mức độ tham gia của trẻ. Chính điều đó mới ảnh hưởng thật sự đến sự phát triển TTXH của trẻ. Hay nói khác đi, “chất lượng” của các mối quan hệ xã hội mà trẻ tham gia ảnh hưởng nhiều tới sự phát triển TTXH của trẻ chứ không phải yếu tố “số lượng” của các mối quan hệ đó.

Phụ huynh đồng ý rằng “TTXH phát triển ngay từ khi trẻ bắt đầu có sự tương tác với người khác” (ĐTB = 3,68). Đối với một đứa trẻ, khi vừa mới chào đời thì trẻ đã bắt đầu chịu sự tác động của người khác, mà chủ yếu nhất là người mẹ hay người trực tiếp nuôi dưỡng trẻ. Xét về sự phát triển tâm lí người nói chung thì tất cả những sự tác động này đều có

những ảnh hưởng nhất định. Tuy nhiên, đối với sự phát triển TTXH thì có những sự khác biệt. Không giống như trí thông minh (IQ) được bộc lộ sớm, TTXH chỉ được thể hiện ra khi đứa trẻ đã gia nhập thật sự vào các mối quan hệ xã hội và thể hiện được năng lực hoàn thành nhiệm vụ trong hoàn cảnh có tương tác với người khác. Do vậy, những tiếp xúc, tương tác của trẻ trong những năm đầu của cuộc sống sẽ không ảnh hưởng nhiều đến sự phát triển TTXH của trẻ, mà chỉ là nền tảng cho sự phát triển TTXH của trẻ sau này.

“TTXH chỉ phát triển khi trẻ thật sự tham gia vào các mối quan hệ xã hội” được 66,8% phụ huynh “đồng ý” (ĐTB = 3,60). Như đã nói, một đứa trẻ ngay khi vừa mới chào đời đã có sự tương tác xã hội với người khác, nhưng đó là sự tương tác một cách thụ động. Chỉ đến khi nhận thức của trẻ bắt đầu phát triển thì tính chủ động trong các mối quan hệ xã hội của trẻ mới được bộc lộ. Lúc này, vai trò của trẻ trong các mối quan hệ với người khác ngày càng rõ rệt hơn và trẻ học được nhiều hơn từ những mối quan hệ đó. Nhờ vậy, các thành phần của TTXH (tự nhận thức về bản thân, năng lực xã hội và trí tuệ cảm xúc) có cơ hội được thể hiện và ngày càng phát triển. Chia sẻ về điều này, chị P.H.T, phụ huynh em L.N.N ở trường ... cho rằng “Tôi nghĩ là khi đứa trẻ không còn con nít nữa, tức là khi chúng đã có ý thức trong các mối quan hệ với người khác thì trẻ sẽ bộc lộ rất rõ bản thân khi giao tiếp, làm việc chung với người khác. Thông qua những mối quan

hệ như vậy, đứa trẻ sẽ học hỏi được cách thức để có thể hợp tác với người khác ngày càng tốt hơn”.

Có đến 81,5% phụ huynh thống nhất với quan niệm “TTXH sẽ phát triển cùng với sự mở rộng các mối quan hệ xã hội của trẻ” (ĐTB = 3,93). Đây là một con số khá cao cho thấy một tín hiệu khá tích cực. Về bản chất, TTXH chính là năng lực hoàn thành các nhiệm vụ trong hoàn cảnh có tương tác với người khác. Nếu xét về phạm vi các mối quan hệ xã hội của trẻ thì khi còn nhỏ, quan hệ chủ yếu của trẻ là với các thành viên trong gia đình và người thân. Khi đến tuổi đi học, phạm vi mối quan hệ đó được mở rộng đến bạn bè và thầy cô. Từng mối quan hệ có những đòi hỏi và yêu cầu riêng mà trẻ phải đáp ứng. Những điều đó buộc trẻ phải tự học hỏi và tự hoàn thiện để có thể duy trì và phát triển được sự tương tác với người khác. Đó cũng chính là quá trình phát triển TTXH của trẻ. Ở lứa tuổi từ 6-11 tuổi, ngoài mối quan hệ với các thành viên trong gia đình thì trẻ đã có mối quan hệ với thầy cô, bạn bè trong quá trình học tập cũng như khi tham gia sinh hoạt trong tổ chức Đội thiếu niên Tiền phong Hồ Chí Minh. Sự mở rộng phạm vi tương tác này có tác dụng điều chỉnh hành vi của trẻ một cách mạnh mẽ. Nếu như trong gia đình, khi trẻ có nhu cầu gì đó thì thường là cha mẹ sẽ đáp ứng, nhưng khi đi học thì không phải như vậy. Ở nhà, trẻ có thể tự do làm những gì mình thích và không bị gò bó về yếu tố thời gian hay kỉ luật thì khi đi học, trẻ phải chấp hành nội quy trường, lớp và

nội quy học tập. Lúc này, đứa trẻ sẽ hiểu và phải chấp nhận rằng mình phải thay đổi hành vi, cách ứng xử. Anh L.V.L, phụ huynh em L.M.L ở Trường Tiểu học Nguyễn Sơn Hà cho biết “Hai vợ chồng tôi cùng quan niệm rằng, càng cho trẻ tiếp xúc với nhiều người sẽ càng tốt cho sự phát triển của trẻ. Vì vậy, ngay từ khi trẻ bập bẹ biết nói, tôi thường đưa con trai của mình đi thăm bà con để cháu có cơ hội tiếp xúc với nhiều người. Khi cháu lớn hơn một chút, tôi thường dẫn cháu sang nhà hàng xóm có những đứa trẻ cùng lứa để cho chúng chơi với nhau rồi cho cháu đến các khu vui chơi thiếu nhi để cháu có điều kiện tiếp xúc với những đứa trẻ khác. Khi đi học, cháu thích nghi rất nhanh với môi trường mới và học tập đạt kết quả cao”. Đối lập với phụ huynh trên, chị M.N.N, phụ huynh của em L.V.H nói “Con trai tôi năm nay học lớp 2 nhưng cháu rất trầm tính và ít nói. Do hoàn cảnh, hai vợ chồng tôi ở nhà thuê và sống xa gia đình nên lúc nhỏ, cháu ở nhà với tôi. Khi hết thời gian nghỉ thai sản, tôi gửi cháu cho một bác gái lớn tuổi gần nhà đồng ý giữ cháu để đi làm rồi tôi lại đón con về. Khi đi học mẫu giáo, các cô bảo mẫu thường phản ánh là cháu ít nói và không thích chơi với các bạn khác. Hai vợ chồng tôi cũng không biết phải làm sao để cải thiện tình trạng của cháu. Tôi nghĩ, chắc từ nhỏ, cháu đã ít có điều kiện tiếp xúc với người khác nên bây giờ cháu trầm tính và không thích giao tiếp với bạn bè”.

Cũng có đến 81,8% phụ huynh thống nhất với nhận định rằng “Đặc điểm

thể chất có liên hệ với mức độ phát triển TTXH của trẻ” (ĐTB = 3,72). Mối liên hệ này giống như là sự ảnh hưởng lẫn nhau giữa yếu tố đặc điểm “bên ngoài” và nội dung “bên trong”. TTXH là một dạng năng lực tinh thần của con người và nó chịu sự ảnh hưởng nhất định của đặc điểm thể chất, nhất là đối với trẻ nhỏ. Một đứa trẻ có sự phát triển cơ thể bình thường và khoẻ mạnh sẽ là nền tảng thuận lợi cho sự phát triển trí tuệ nói chung, trong đó có TTXH. Ngược lại, khi một đứa trẻ không bình thường về đặc điểm thể chất hay sự phát triển thể chất thì sẽ tác động tiêu cực tới sự phát triển TTXH. Trong thực tế, có một số trường hợp trẻ bị béo phì sẽ kéo theo những vấn đề về giao tiếp. Những đứa trẻ này thường có xu hướng ngại giao tiếp, khép kín và ít khi chủ động kết bạn với những người lạ. Kết quả là năng lực tương tác với người khác của trẻ bị hạn chế, làm ảnh hưởng đến sự phát triển TTXH của các em.

Đa phần phụ huynh (86,1%) đều thống nhất rằng “Có thể nâng cao TTXH của trẻ thông qua luyện tập” (ĐTB = 4,01). So với trí thông minh (IQ) có biên độ dao động thấp thì TTXH (SQ) có biên độ dao động lớn hơn nhiều. Bên cạnh con đường phát triển của TTXH cùng với sự mở rộng phạm vi các mối quan hệ xã hội thì TTXH cũng có thể được phát triển thông qua các bài tập cụ thể. Trên thế giới, các nhà tâm lý đã thiết kế và sử dụng nhiều loại bài tập rèn luyện TTXH khác nhau. Các bài tập đó hướng đến sự phát triển của từng bộ phận trong cấu trúc

TTXH đó là năng lực tự nhận thức bản thân, năng lực xã hội và trí tuệ cảm xúc mà nhiều nhất là các bài tập phát triển về trí tuệ cảm xúc. Tác giả Daniel Goleman đã sử dụng bài tập để phát triển TTXH như sau: cho một người nhìn vào bức ảnh chụp các ánh mắt khác nhau của những người khác nhau và yêu cầu người nhìn đoán tâm trạng của từng loại ánh mắt đó. Qua đó, sẽ giúp cho người thực hiện rèn luyện và phát triển khả năng hiểu cảm xúc của người khác để có cách ứng xử tương ứng, phù hợp. Đối với trẻ từ 6-11 tuổi, phụ huynh và giáo viên có thể hướng dẫn cho trẻ cách ứng xử với người khác trong những tình huống khác nhau; tập cho trẻ cách tự đánh giá bản thân thông qua việc mỗi ngày dành 5 phút để tự mình hoặc cùng với cha mẹ xem xét lại những việc tốt và chưa tốt trong ngày... Với những cách làm như vậy, sẽ giúp cho trẻ phát triển được kĩ năng tự đánh giá bản thân cũng như khả năng ứng xử với người khác, góp phần phát triển TTXH của trẻ. Hầu hết phụ huynh đều đồng tình rằng có thể phát triển TTXH của trẻ thông qua luyện tập, nhưng khi phỏng vấn sâu phụ huynh về vấn đề này thì thấy rằng vẫn còn những “lỗ hổng” trong nhận thức cần phải quan tâm.

Phụ huynh quan niệm rằng “Giáo dục gia đình là yếu tố quyết định sự phát triển TTXH của trẻ” (ĐTB = 4,01). Có tới 90% phụ huynh đồng ý với nhận định này. Kết quả phỏng vấn phụ huynh cho thấy rằng, theo quan niệm của họ thì trẻ từ 6-11 tuổi còn rất nhỏ, mọi việc đều do người lớn định hướng và chỉ bảo nên sự

phát triển TTXH của trẻ cũng phụ thuộc vào vai trò của giáo dục gia đình. Anh P.H, phụ huynh em P.H.K nói rằng “Mọi thứ liên quan đến trẻ đều xuất phát từ gia đình. Khi trẻ được sinh ra và nuôi dạy trong một gia đình hạnh phúc thì nhân cách và trí tuệ của trẻ sẽ được phát triển tốt”. Trên thực tế, không thể phủ nhận được vai trò của giáo dục gia đình đối với sự phát triển nhân cách nói chung và trí tuệ nói riêng của một đứa trẻ. Trước tuổi đi học, đứa trẻ sẽ chịu ảnh hưởng hoàn toàn bởi gia đình, nhưng khi đến tuổi đi học thì ngoài sự tác động của gia đình, trẻ còn chịu ảnh hưởng của thầy cô và bạn bè ở trường học. Khi đứa trẻ học bán trú thì trẻ sẽ có khoảng 1/3 thời gian trong một ngày ở trường và tham gia vào các mối quan hệ tại nhà trường. Như vậy, rõ ràng là gia đình không còn là yếu tố “độc tôn” trong các mối quan hệ của trẻ và gia đình cũng không thể là yếu tố “quyết định” sự phát triển TTXH của trẻ được. Điều này cho thấy rằng, phụ huynh đã quá đề cao vai trò của giáo dục gia đình đến sự phát triển TTXH của trẻ mà quên đi những tương tác khác từ nhà trường, từ các hoạt động của trẻ.

Nhận thức của phụ huynh về ảnh hưởng của nhà trường đến sự phát triển TTXH của trẻ là đúng đắn khi cho rằng “Nhà trường có vai trò quan trọng đối với sự phát triển TTXH của trẻ” (có 87,5% phụ huynh đồng ý và ĐTB = 4,10). TTXH được hình thành thông qua quá trình trẻ gia nhập vào các mối quan hệ xã hội. Trong khi đó, ở môi trường nhà trường thì mối quan hệ chủ yếu của trẻ là

với giáo viên và bạn bè cùng nhóm, cùng lớp hay cùng khối. Qua những sự tương tác như vậy, trẻ sẽ học được các quy tắc ứng xử giữa thầy - trò và giữa bạn bè với nhau. Cùng với thời gian, khả năng hợp tác làm việc với người khác của trẻ sẽ được tăng lên đồng nghĩa với việc TTXH của trẻ được phát triển.

Khi đề cập đến ảnh hưởng của hoạt động bản thân đứa trẻ đến sự phát triển TTXH, có 73,3% phụ huynh đồng ý rằng “Hoạt động của bản thân đứa trẻ quyết định sự phát triển TTXH của nó” (ĐTB = 3,96). Nhận thức này của phụ huynh là đúng. Đúng trên lập trường của Tâm lý học hoạt động thì tâm lý người được hình thành trong quá trình con người thực hiện các hoạt động và gia nhập vào các mối quan hệ xã hội. Đối với TTXH cũng vậy - nó chỉ được hình thành và phát triển khi đứa trẻ có sự tương tác với người khác. Nhưng điều quan trọng chính là sự chủ động và mức độ tham gia của đứa trẻ trong các mối quan hệ đó. Điều này sẽ giải thích tại sao có những đứa trẻ sống chung trong một gia đình, thậm chí là song sinh, cùng đi học một lớp với cùng giáo viên chủ nhiệm và bạn bè nhưng sự phát triển TTXH lại khác nhau.

Nhìn chung, nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi là đúng. Phụ huynh đã nhận thức được rằng TTXH chỉ có thể phát triển cùng với sự phát triển các mối quan hệ xã hội của trẻ. Tuy nhiên, điều quan trọng không phải là số lượng của các mối quan hệ mà chính là chất lượng hay sự chủ động tham gia của đứa trẻ trong các

mối quan hệ đó. Phụ huynh đã thấy được mối liên hệ giữa đặc điểm thể chất với sự phát triển TTXH của trẻ. Một đứa trẻ có thể chất khoẻ mạnh sẽ là điều kiện thuận lợi cho sự phát triển trí tuệ nói chung và TTXH nói riêng. Bên cạnh đó, các bậc phụ huynh cũng đồng ý rằng có thể phát triển TTXH của trẻ thông qua việc luyện tập các bài tập rèn luyện cụ thể. Bên cạnh những điểm tích cực trong nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ thì vẫn còn có những điều cần phải quan tâm. Có tới hơn một nửa số phụ huynh được khảo sát (57%) cho rằng TTXH là yếu tố tự nhiên và nó sẽ tự phát triển mà không cần phải có bất cứ sự can thiệp hay tác động nào. Nhận thức đó cần phải được “điều chỉnh”.

2.2. Nhận thức của phụ huynh về mức độ ảnh hưởng của các đối tượng khác nhau đến sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi

Ở độ tuổi tiểu học, các đối tượng mà trẻ tiếp xúc chủ yếu là các thành viên trong gia đình (ông, bà, cha, mẹ, anh, chị, em, cô, dì, chú, bác...), thầy cô, bạn bè cùng lớp, cùng trường. Ngoài ra còn có những đối tượng khác như những người hàng xóm, những người bạn của cha mẹ trẻ... Tất cả những đối tượng đó khi tiếp xúc, tương tác với trẻ đều có những sự tác động nhất định về tâm lí, để lại cho trẻ những dấu ấn trong từng mối quan hệ. Qua mỗi sự tương tác như vậy, đứa trẻ sẽ dần học hỏi được những kinh nghiệm trong quan hệ ứng xử với người khác, tiến tới từng bước phát triển khả năng hoàn thành những nhiệm vụ khi tương tác

với người khác. Bên cạnh những đối tượng khách quan đó, chính bản thân đứa trẻ, mà cụ thể là hoạt động của chúng khi tương tác, tiếp xúc với người khác có ảnh hưởng to lớn đối với sự phát triển TTXH của trẻ.

Kết quả khảo sát nhận thức của phụ huynh về mức độ ảnh hưởng của các đối tượng đến sự phát triển TTXH của trẻ cho thấy: phụ huynh cho rằng gia đình có ảnh hưởng nhiều nhất (ĐTB = 4,39), thứ hai là thầy cô (ĐTB = 3,90), thứ ba là bạn bè (ĐTB = 3,58), thứ tư là các cá nhân khác mà trẻ tiếp xúc ngoài gia đình, thầy cô và bạn bè (ĐTB = 3,59) và ảnh hưởng ít nhất là bản thân trẻ (ĐTB = 2,91).

Phụ huynh cho rằng gia đình có ảnh hưởng nhiều nhất đến sự phát triển TTXH của trẻ (ĐTB = 4,39). Đó chính là cha mẹ, anh chị em hay ông bà trong gia đình của trẻ. Tìm hiểu sâu về quan niệm này của phụ huynh, thấy rằng, theo quan niệm của họ thì đứa trẻ từ 6-11 tuổi vẫn còn nhỏ, mọi thứ đều phụ thuộc vào những người lớn trong gia đình, đặc biệt là cha mẹ, nên đương nhiên, gia đình sẽ có ảnh hưởng nhiều nhất đến sự phát triển TTXH của trẻ. Chị P.T.M, phụ huynh em L.T.C chia sẻ “Theo tôi thấy thì một đứa trẻ còn học tiểu học sẽ phụ thuộc hoàn toàn vào gia đình. Cha mẹ là người chỉ bảo cho trẻ mọi điều, từ chuyện ăn uống đến cách xưng hô và ứng xử với người khác sao cho phải phép. Điều đó sẽ giúp cho trẻ biết cách chung sống và hợp tác với người khác. Như vậy có nghĩa là TTXH của trẻ được phát triển”.

Bảng 2. Mức độ ảnh hưởng của các đối tượng khác nhau đến sự phát triển TTXH của trẻ

STT	Đối tượng	ĐTB	ĐLC	Thứ hạng
1	Gia đình	4,39	0,74	1
2	Thầy cô	4,12	0,84	2
3	Bạn bè	3,90	0,91	3
4	Các cá nhân khác mà trẻ tiếp xúc ngoài gia đình, thầy cô, bạn bè	3,58	1,08	4
5	Bản thân trẻ	2,91	1,57	5

(1 - không ảnh hưởng, 2 - ảnh hưởng ít, 3 - ảnh hưởng vừa phải, 4 - ảnh hưởng nhiều, 5 - ảnh hưởng rất nhiều)

Trong thực tế, không thể phủ nhận vai trò của gia đình đối với sự phát triển TTXH của trẻ. Gia đình chính là nền tảng vững chắc cho sự phát triển nhân cách của trẻ mà năng lực lại là một trong những thuộc tính của nhân cách. Giống như cách hiểu của phụ huynh, đứa trẻ sẽ học hỏi những điều căn bản nhất từ môi trường gia đình, từ mối quan hệ với cha mẹ và những người thân. Trong quá trình tương tác đó, sẽ có những nhiệm vụ đòi hỏi trẻ phải thực hiện như việc phụ giúp người lớn dọn dẹp hay chơi đồ chơi cùng với anh chị em... Những hoạt động chung sẽ giúp cho trẻ hiểu và xác lập được vai trò, vị trí của mình đối với người khác. Có những trường hợp, các bậc cha mẹ quan niệm rằng trẻ con thì không cần thiết phải làm bất cứ việc gì, chỉ có nhiệm vụ là ăn, chơi và đến tuổi đi học thì chỉ cần tập trung học hành. Khi về nhà, trẻ không phải đụng tay vào bất cứ

việc gì và có không gian sinh hoạt riêng để có thể thoải mái với “thế giới” của chính mình. Những đứa trẻ này khi đi học và tham gia vào những hoạt động đòi hỏi sự hợp tác lẫn nhau sẽ thường tỏ ra “đuối sức”. Như vậy, rõ ràng là gia đình có tác động, ảnh hưởng lớn đến sự phát triển TTXH của trẻ. Tuy nhiên, sẽ không đủ cơ sở để khẳng định rằng gia đình có tác động lớn nhất so với các đối tượng khác.

Theo quan điểm của phụ huynh thì thầy cô là những người có ảnh hưởng nhiều đến sự phát triển TTXH của đứa trẻ, đứng thứ hai so với các đối tượng khác. Đối với học sinh tiểu học, ngoài thời gian ở gia đình thì phần lớn thời gian trong ngày của trẻ là ở nhà trường, nhất là đối với những trẻ học bán trú và đặc biệt là học nội trú. So với các bậc học thì ở bậc tiểu học, giáo viên chủ nhiệm là người dạy rất nhiều môn nên có thời gian gần gũi, sâu sát và quan tâm đến học sinh. Do vậy, việc đứa trẻ chịu ảnh hưởng từ giáo viên cũng là điều dễ hiểu. Qua mỗi buổi lên lớp, trẻ sẽ được dạy những

kiến thức khoa học và cả những khuôn phép giao tiếp, ứng xử phù hợp, giúp cho trẻ phát triển trí tuệ và năng lực làm việc cùng với người khác hay nói cách khác là TTXH của trẻ được phát triển hơn. Thực tế thì giáo viên, nhất là giáo viên những năm đầu đi học của trẻ có ảnh hưởng nhiều đến sự phát triển TTXH của trẻ. Có những giáo viên trở thành hình mẫu của trẻ để trẻ noi theo và học hỏi. Khi đó, mọi lời nói, hành động của giáo viên đều tác động lên tâm lí, tình cảm của trẻ. Nhân cách và trí tuệ của trẻ sẽ được phát triển cùng với quá trình học tập, dưới sự dẫn dắt, định hướng của giáo viên.

Bạn bè có ảnh hưởng thứ ba tới sự phát triển TTXH của trẻ (ĐTB = 3,90). Theo cách hiểu của phụ huynh thì đối với con cái họ, ở độ tuổi học sinh tiểu học trẻ đã có những người bạn cùng lớp hoặc cùng trường hay bạn bè sinh hoạt chung trong các câu lạc bộ đội nhóm... Trong quá trình tiếp xúc, sinh hoạt chung với bạn bè, đứa trẻ sẽ học hỏi được nhiều điều, trong đó có cả kĩ năng làm việc chung với người khác. Thông qua những nhiệm vụ học tập hay những hoạt động nhóm, để có thể làm tròn “vai” của mình, đòi hỏi trẻ phải biết dung hòa, hợp tác với người khác trong quá trình thực hiện nhiệm vụ. Qua những điều đó, năng lực thực hiện các hoạt động đòi hỏi có sự tương tác với người khác của đứa trẻ được tăng lên và cũng chính là TTXH của trẻ được phát triển. Suy nghĩ về vấn đề này, chị L.T, phụ huynh em P.H.M ở trường Phước Bình cho rằng “Con trai tôi năm nay học lớp 3. Tôi thấy cháu có khá nhiều người bạn ở lớp. Cháu cũng tham

gia vào câu lạc bộ võ thuật thiếu nhi ở nhà văn hóa quận Thủ Đức nên cũng có bạn cùng câu lạc bộ đó nữa. Từ ngày cháu có nhiều bạn, tôi thấy cháu có vẻ lanh lợi hẳn. Tôi nghĩ rằng bạn bè có ảnh hưởng nhiều đến cháu, giúp cho cháu trưởng thành hơn và trí tuệ cũng phát triển hơn”. Quan sát thực tế cũng ghi nhận được những điều tương tự. Những học sinh có nhiều bạn, hòa đồng với bạn bè thường là những trẻ lanh lợi và đạt thành tích cao trong học tập. Những đứa trẻ này có tinh thần hợp tác tốt khi làm việc chung với người khác cũng đồng nghĩa với việc TTXH của chúng ở mức cao. Tuy vậy, không phải đứa trẻ nào và không phải lúc nào trẻ cũng chịu ảnh hưởng nhiều từ bạn bè. Đối với những trẻ có xu hướng khép kín, ngại giao tiếp thì trẻ ít chịu ảnh hưởng từ phía bạn bè, và như vậy, sự phát triển TTXH của những trẻ này không hoặc ít chịu ảnh hưởng từ bạn bè.

Khi đánh giá về mức độ ảnh hưởng của những đối tượng khác ngoài gia đình, thầy cô, bạn bè mà trẻ tiếp xúc, phụ huynh cho rằng có ảnh hưởng ở mức trên trung bình (ĐTB = 3,58) đến sự phát triển TTXH của trẻ. Đó có thể là những người hàng xóm của trẻ, những người bạn bè, đồng nghiệp của cha mẹ trẻ hay bạn bè của những người thân trong gia đình. Xét về mức độ thân thiết cũng như số lượng các lần tiếp xúc giữa trẻ với những đối tượng này thường thì sẽ không bằng gia đình, thầy cô và bạn bè, nhưng cũng sẽ có những tác động và ảnh hưởng nhất định đối với trẻ. Anh N.H.N, phụ huynh của em N.H.K.H ở Trường Tiểu

học Nguyễn Sơn Hà cho biết “Hàng năm, công ti tôi đều tổ chức cho nhân viên và gia đình của họ đi du lịch. Những lần như thế, tôi đều cho vợ và cô con gái 8 tuổi đi cùng. Những lần đầu mới đi, do chưa quen nên cháu khá nhút nhát. Nhưng sau

đó, thấy mọi người tỏ ra thân thiện nên cháu quen dần. Những lần sau này, thường thì đoàn đi có cả trăm người nhưng con gái tôi tỏ ra rất tự tin trước mọi người”.

Biểu đồ 1. Mức độ ảnh hưởng của các đối tượng đến sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi



Một điều đáng quan tâm trong nhận thức của phụ huynh về mức độ ảnh hưởng của các đối tượng khác nhau đến sự phát triển TTXH của trẻ đó là, phụ huynh cho rằng bản thân đứa trẻ chỉ có tác động ở mức “vừa phải” với ĐTB = 2,91. Sẽ không thể phủ nhận được vai trò của những cá nhân bên ngoài đối với sự phát triển TTXH của trẻ nhưng yếu tố đóng vai trò quyết định phải là bản thân đứa trẻ. Một đứa trẻ có thể có nhiều mối quan hệ với nhiều người khác nhau nhưng nếu những mối quan hệ đó chỉ dừng lại ở mức “xã giao” hoặc không có sự thân thiết thì nó cũng không ảnh hưởng nhiều đến sự phát triển nhân cách cũng như TTXH của đứa trẻ. Ngược lại, có những đứa trẻ có thể có ít mối quan hệ

với người khác hơn nhưng những mối quan hệ đó có “chiều sâu” và thực chất thì lại có ảnh hưởng nhiều đến sự phát triển trí tuệ của trẻ. Trong những mối quan hệ đó, đứa trẻ thường thể hiện sự chủ động và tích cực tham gia cùng với người khác trong các hoạt động chung. Có như vậy, trẻ mới có thể lĩnh hội được kinh nghiệm và cách thức phối hợp làm việc với người khác một cách hiệu quả.

3. Kết luận

Tóm lại, nhận thức của phụ huynh về sự phát triển TTXH của trẻ từ 6-11 tuổi ở mức trung bình. Các bậc phụ huynh đã hiểu được vai trò quan trọng của gia đình, thầy cô, bạn bè và những đối tượng mà trẻ tiếp xúc đối với sự phát triển TTXH của trẻ. Đây là một tín hiệu

khá tích cực cho thấy phụ huynh thuộc mẫu nghiên cứu có quan tâm đến vấn đề giáo dục con cái, phát triển trí tuệ và TTXH cho trẻ. Theo phụ huynh thì gia đình có ảnh hưởng nhiều nhất, sau đó là đến thầy cô, bạn bè rồi đến các đối tượng khác. Tuy nhiên, phụ huynh chưa đánh giá đúng vai trò của bản thân trẻ đối với

sự phát triển TTXH của chúng khi cho rằng bản thân trẻ chỉ có ảnh hưởng vừa phải - ảnh hưởng ít hơn so với các đối tượng khác. Điều này chứng tỏ phụ huynh đã chưa nhìn nhận đúng đắn vai trò của bản thân trẻ, mà cụ thể là hoạt động của chúng đối với sự phát triển TTXH.

Ghi chú: Bài báo trích từ kết quả nghiên cứu đề tài: *Nhận thức về TTXH và các biện pháp phát triển TTXH cho trẻ từ 6-11 tuổi của phụ huynh trên địa bàn TPHCM, mã số CS 2011.19.01.DA do TS Huỳnh Văn Sơn và các cộng sự thực hiện đã nghiệm thu ngày 7-9-2011.*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phan Trọng Ngọ (chủ biên) (2001), *Tâm lý học trí tuệ*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
2. Huỳnh Văn Sơn (2003), Nghiên cứu mức độ trí tuệ của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi, *Luận án Tiến sĩ Tâm lý học*, Viện Khoa học Giáo dục.
3. Daniel Goleman (1997), *Emotional Intelligence in Context*, Published by Basic Books, A member of the perseus Books Group.
4. Daniel Goleman (2002), *Trí tuệ xúc cảm*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
5. Daniel Goleman (2007), *Trí tuệ xúc cảm - ứng dụng trong công việc*, Nxb Tri thức, Hà Nội.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 13-9-2011; ngày chấp nhận đăng: 22-10-2011)